

Inger-Johanne Sand: Styring av kompleksitet. Rettslige former for statlig rammestyring og desentralisert statsforvaltning.

587 s. Fakkbokforlaget, Bergen-Sandviken 1996.

ANMELDELSE AF CARSTEN HENRICHSEN

1. Styring av kompleksitet:

Den gjennomgående problemstilling i den foreliggende afhandling er – som bogtitlen angiver – styring av kompleksitet, og som det videre fremgår af undertitlen – er det den offentlige forvaltning, og dermed kompleksiteten i og omkring dette system, som er emnet for denne afhandling, der har indbragt forfatteren Inger-Johanne Sand (IJS) den juridiske doktorgrad.

Den centrale problematik, der tages op, er nærmere bestemt forvaltningsvirksomhedens styring og organisering i et samfund, hvor forholdene tenderer mod at blive stadig mere komplekse. Og kompleksitet handler denne bog om fra først til sidst – kompleksitet i de samfundsmæssige forhold, kompleksitet i samspillet med det internationale samfund, kompleksitet i de sociale institutioners indbyrdes samspil, kompleksitet i de interne organisatoriske og styringsmæssige forhold. Overalt fremhæves den voksende kompleksitet som et «særkende» ved nutidens omskiftelige samfundsforhold – og dette særtræk analyseres retsfilosofisk, -teoretisk, -sociologisk, -politisk – alt med henblik på at afdække og vurdere den offentlige forvaltnings principielle og praktiske udviklingsmuligheder.

Forfatteren er selv flere steder inde på tankegange hentet fra den generelle styringsteori, kybernetikken (s. 84, 122, 515). Det ville have været en fin pointe, hvis IJS var gået mere i dybden med denne teoridannelse og havde inddraget den generelle styringsteoris grundregel nr. ét, Ross Ashby's teorem om åbne, sociale systemer, der frit gengivet lyder: «Konfronteret med voksende kompleksitet i omgivelserne må sociale systemer svare igen med at øge deres egne interne reaktionsmuligheder, hvis de skal overleve i en eller anden dimension» (Ashby, *An Introduction to Cybernetics*, London 1956). Med andre ord: (Samfundsmæssig) kompleksitet skal mødes med (organisatorisk) variabilitet. Men også uden denne teoretiske baggrund, står netop denne pointe stærkt i afhandlingen. Eller man kan sige, at forfatteren med sine analyser – uafvidende – bekræfter gyldigheden af Ashby's klassiske teorem.

2. 1980'ernes forvaltningsreformer:

Afhandlingen er – i udgangspunktet – enkelt bygget op. Fra angivelse af problemstilling og metode i del I og II foretages i del III en præci-

sering af baggrunden for den aktuelle forvaltningsmæssige problematik, hvorefter forfatteren i del IV analyserer udviklingen af den norske forvaltningsvirksomhed fra begyndelsen af 1980'erne. Den afsluttende del V indeholder opsummering og videre analyser. Ved omtalen i det følgende holder jeg mig til de mere principielle sider af afhandlingen, som også kan formodes at have almindelig interesse for et nordisk publikum.

Tyngdepunktet i afhandlingen ligger i del IV, der ligesom bogens ovennævnte undertitel bærer overskriften: «Rettslige former for statlig ramkestyring og desentraliseret statsforvaltning» (side 185-475). Som nævnt drejer det sig om 1980'ernes forvaltningsreformer, det reformarbejde der undertiden også omtales under etiketten «modernisering» af offentlig forvaltning. Grundlaget for analysen af disse reformer er naturligvis den herom gældende lovgivning, men det er – i et retspolitisk perspektiv – først og fremmest forarbejderne til samme, der påkalder sig interesse – og her foreligger en lang række betænkninger og indstillinger fra regering og stortingsudvalg.

Henvend halvdelen af denne del af fremstillingen er helliget en gennemgang og analyse af nogle generelle udviklingstræk omkring den klassiske «forvaltningsorganformen» (kap. 8, side 185-327). Her omtales de norske budgetreformer, reformer af stillings- og lønsystemerne, ændringer af lederstillingerne og ledelsesformerne samt omlægninger af det organisatoriske og styringsmæssige system. Det gennemgående træk i disse reformer er, at der på én gang stiles mod en styrkelse af den overordnede ledelse og mod tildeling af øget autonomi til de lokale ydelsesproducerende dele af forvaltningen. Hovedsigtet er at øge den samlede administrative effektivitet gennem indførelse af mekanismer, der skal

fremme den organisatoriske og personelle fleksibilitet, systemets tilpasningsdygtighed over for samfundets og markedets skiftende påvirkninger.

Konklusionen er for en *rettssociologisk* betragtning, at det traditionelle administrative hierarki tenderer mod at blive erstattet af eller udvidet med et mere differentieret, kommuniserende system, et administrativt «netværk» uden noget fælles magtcentrum, hvor de enkelte – centrale og lokale – aktører gensidigt påvirker hinanden og dermed også indgår i et indbyrdes afhængighedsforhold (s. 325). For en (stats- og forvaltnings-)retlig betragtning skaber denne udvikling en række problemer, bl.a. med hensyn til mulighederne for at fastholde et – politisk, administrativt og fagligt – ansvar for forvaltningsvirksomheden (s. 289ff). *Retspolitisk* må udviklingen vel betragtes som uundgåelig – de aktuelle udfordringer taget i betragtning – men reformerne er dog efter IJS's opfattelse præget af en noget ensidig fokusering på effektivitetskrav og omstillingsevne. Den indholdsmæssige side, spørgsmålet om *hvad* forvaltningen skal omstille sig til, hvilke hensyn og interesser der skal prioriteres, er derimod lidet reflekteret i dette reformarbejde (s. 322).

Kildematerialet understøtter vel til dels denne konklusion, men der er undtagelser. En stortingsmelding om «Statens forvaltnings- og personalpolitik» fra 1992 (nr. 35), som forfatteren selv fremhæver (s. 313), understreger betydningen af at «kombinere effektivitet med sentrale velferdspolitiske mål ...», således at opfyldelse af øgede effektivitets- og omstillingskrav ikke bliver et mål i sig selv. Det havde været interessant, om forfatteren her havde benyttet lejligheden til *selv* at udvikle nogle mere konkrete forestillinger om, hvilke normative referencerammer der

ville være ønskelige for den centrale styring og den lokale ledelse af de offentlige institutioner. Ikke mindst, fordi fremstillingen ikke selv giver noget klart indtryk af, hvor dybt forfatterens kritik stikker.

Spørgsmålet om de indholdsmæssige rammer er imidlertid centralt, fordi det til syvende og sidst rører ved selve det *velfærdsstatslige koncept*. Er det en effektivisering eller er det en videreudvikling af velfærdsstaten, der sigtes imod? Hvis det er det sidste, der er den dybere mening med moderniseringsarbejdet, er det naturligvis afgørende, at man overhovedet har nogle normative pejlemærker for den udvikling, man sætter i gang. I modsat fald kan resultatet let blive, at systemet overlades til kræfternes frie spil, hvilket på en måde netop også synes at være hensigten med det igangværende reformarbejde: Et tungt og stift – politisk styret – bureaukrati erstattes af et formodet mere dynamisk – markedsorienteret – system. Og med et sådant system har man (staten) så at sige per definition fralagt sig ansvaret for den kurs, som udviklingen slår ind på. Den praktiske konsekvens er imidlertid, at systemet muligvis kan gøre tingene lidt hurtigere og lidt billigere, men at det i øvrigt er uden nogen garanti for, at systemets ydelser bliver anderledes eller bedre – i hvert fald mangler de normative vurderingskriterier, som kan danne grundlag for en stillingtagen til det sidstnævnte spørgsmål.

3. Nye selvstændige organisationsformer:

Den anden halvdel af fremstillingen vedrørende 1980'ernes moderniseringsarbejde består af en nærmere analyse af tre nyere organisationsformer, som i stigende grad har fundet anvendelse i Norge, specielt inden for

den såkaldte driftsvirksomhed: Det er *stiftelsesformen*, *statsforetaksformen* og *statsaktieselskabsformen* – her anført i rækkefølge efter stigende grad af retlig uafhængighed af det parlamentariske system og den politisk-administrative ledelse af statsforvaltningen (kap. 9-12, side 328-476). Retligt set er disse forvaltningsformer kendetegnet ved at konstituere de offentlige institutioner som selvstændige retssubjekter. Heroverfor står den klassiske organisationsform for offentlig driftsvirksomhed, *direktoratsformen*, og dens lidt nyere aflægger, *forvaltningsbedriften*, der ret beset kun er en selvstændig organisationsform i bevillingsteknisk forstand, fsv. som denne organisation er kendetegnet ved at være indrømmet en noget større budgetmæssig frihed i kraft af en nettostyring af dens bevillinger. Både direktoratet og forvaltningsbedriften er imidlertid klart underlagt ministerens instruktionsmyndighed og som sådan dele af den statslige forvaltning.

I denne (organisations-)analyse indgår tilfælde en – temmelig omfattende – *case-studie* af en af Norges traditionelt vigtigste kulturpolitiske institutioner: NRK (Norsk Rikskringkasting). Omdrejningspunktet for analysen af denne institution er dens omdannelse fra forvaltningsbedrift til stiftelse (kap. 10, side 355-415). Både her og i øvrigt i denne del af fremstillingen får stiftelsesformen relativ stor – og efter min opfattelse også for stor – vægt (kap. 9-11, side 328-438), mens omtalen af de øvrige organisationsformer – statselskabs- og foretaksformen – kun levnes mindre plads (kap. 12, side 439-475). Denne prioritering synes ikke at kunne retfærdiggøres af de faktiske forhold, hvor realiteten tværtimod er den, at stiftelsesformen ofte anvendes som en overgangsordning henimod en omdannelse af de offentlige institutioner til

selskabslignende konstruktioner. Således også mht. NRK, hvis omdannelse i 1987 til stiftelse ofres betydelig opmærksomhed i den nævnte casestudie, men som siden (i 1995) endnu engang omstruktureres til statsaktieselskab (s. 412ff) med den virkning, at forfatterens grundige – og kritiske – analyser af den retslige organisationsform, som NRK fik som stiftelse, i nogen grad mister sin aktualitet.

Denne omstændighed illustrerer om ikke andet en af de vanskeligheder, der er forbundet med at skrive afhandling inden for et område, der er undergivet hastige og store forandringer. Måske burde selve den akademiske afhandlingsform tages op til – kritisk – (gen-)overvejelse i lyset af denne udvikling, der jo præger alle dele af samfundet. Men disse vanskeligheder viser sig også på en anden – og analytisk set – mere problematisk måde. Forfatteren erkender selv (s. 502), at der kun foreligger sparsomt *erfaringsmateriale* vedrørende brugen af de nye organisationsformer. Det må da også være temmelig oplagt, at offentlige institutioner, der inden for en kortere årrække er blevet omdannet én eller måske flere gange, og som måske endda på det mere konkrete plan reelt er undergivet en løbende forandringsproces, kun vanskeligt lader sig undersøge empirisk. Dette så meget mindre, som der sjældent foreligger noget sammenligningsgrundlag for de pågældende institutioner, der ofte har en monopollignende karakter.

Det betyder, at forfatterens analyser sjældent kommer i dybden med de substantielle forhold. Konklusionerne drages hovedsageligt på grundlag af et – ganske vist omfattende, men alligevel noget ensopret – betænkningmateriale (s. 156), og må af samme grund gærnes med en række forbehold. Dermed bliver hele afhandlingen et spejlbillede af den *usik-*

kerhed, som – ifølge forfatteren – også præger reformarbejdet i denne periode – en usikkerhed, der gælder «både beskrivelser og vurderinger af den udviklingen vi er inne i, og dermed også af hvordan den skal håndteres politisk, organisatorisk, retslig og økonomisk» (s. 490f). Afhandlingen bringer med andre ord ikke sin læser ret meget videre i forhold til det anvendte materiale, selv om den på den anden side indeholder en række gode iagttagelser.

Det sidste gælder ikke mindst med hensyn til spørgsmålet om de forskellige, nyere organisationsformers anvendelsesmuligheder. Uden nogen form for anvendelse eller blot henvisning til moderne organisationsteori, når forfatteren her frem til et resultat, som i virkeligheden nøje modsvarer den såkaldte «situationsbestemte organisationsteori» (Contingency Theory), der allerede længe har været den dominerende tankeretning inden for sit felt: «Ved valg af styringsform må man ta udgangspunkt i *den enkelte konkrete virksomhet* og dens ulike sider», siger forfatteren (s. 506) og konkluderer, at der næppe kan gives generelle og entydige anbefalinger om valg af styrings- og organisationsformer (a.st.). Tilsvarende gælder mht. de principielle, politisk-administrative styringsmuligheder over for nutidens stærkt specialiserede og komplekse virksomheder, hvor konklusionen er, at effektiv styring forudsætter udvikling af informations- og kommunikationsprocesser, som sikrer, at de styrende på én gang kender virksomheden fra alle sider og forholder sig til samme med respekt for de lokale ledelsers vurderinger af de aktuelle handlemuligheder. Her støtter forfatteren sig til gengæld eksplicit på «innsikt fra organisasjonsteori og sosiologi» (s. 507).

Som ved analysen af de generelle forvalt-

ningsreformer tager forfatteren – et meget væsentligt – forbehold med hensyn til den indholdsmæssige dimension ved brugen af de nye, selvstændige organisationsformer. Som det noteres, er «det plassert mere makt og innflytelse på de lokale nivåene, men *det er ikke foretatt noen innholdsmessige og prinsipielle overveielser i forbindelse med hva som skjer når de lokale ledelserne gis økte fuldmakter*» (s. 503). Spørsmålet er – også i denne forbindelse – væsentligt, idet der, som forfatteren anfører (s. 504), foreligger mange muligheder: faglighed, brugerorientering, ansattes medbestemmelse, tilknytning til lokal administration, loyalitet over for centrale, statslige værdisæt etc. Og også her kunne det have været interessant, om forfatteren mere præcist havde forsøgt at udvikle et eget – teoretisk – ståsted i den forvaltningspolitiske debat.

En antydning af et svar på dette spørgsmål får man dog alligevel, når IJS afslutningsvis i afhandlingen (s. 549) understreger betydningen af at medtænke de ansatte og brugerne som deltagere i forvaltningsvirksomhedens udøvelse. Herom hedder det nærmere, at velfærdsstaten som «et rent statlig projekt» har nået en grænse, ikke bare finansielt, men også kvalitativt. Det betyder – efter forfatterens opfattelse – at man også bør «vektlegge fagfolkenes, de ansattes og brukernes generelle *sosiale, etiske og faglige ansvar* ved deres deltagelse i disse virksomhetene». Jeg er helt enig i dette grundsynspunkt: Det er i samspillet – det ligeværdige samspil – mellem fagfolk og brugere, at de fremtidige udviklingsmuligheder for den offentlige sektors mange og forskelligartede institutioner ligger gemt, og det er – følgelig – lovgivningens og centralmagtens opgave at skabe rammerne for et konstruktivt samvirke mellem disse aktørgrupper. Men dette synspunkt kommer sent ind i

afhandlingen, og det kunne – med væsentligt udbytte – have været udviklet nærmere.

4. Sammenhængen mellem teori og praksis:

Hvad forfatteren muligt mangler i helt at kunne overskue organisations- og systemteorien i alle dens facetter, har hun til gengæld i rigt mål, når det gælder indsigt i *moderne retsteori og -filosofi*. Fra forvaltningsteoriens historiske udspring i Max Webers klassiske bureaukratiteori trækkes i metodeafsnittet i afhandlingens kap. 2 og 3 trådene op til først og fremmest moderne tysk retsteori (især Luhmann, Teubner og Wilke), men også – med en yderligere nuancering af teorierne – til fransk og angelsaksisk teori (bl.a. Foucault, Hunt og Kennedy), foruden nordisk retsteori (Hydén, Tuori, Aubert m.fl.).

Denne del af fremstillingen byder vel ikke på så meget nyt – der er hovedsagligt tale om en præsentation af de pågældende teorier, og en præsentation som måske også – erkendt af forfatteren (s. 59) – på visse punkter går videre, end det strengt taget er nødvendigt for hendes analyser. Men den er velskrevet og på et højt teoretisk niveau, der vidner om, at forfatteren er velbevandret i den hertil hørende litteratur. Hovedvægten er lagt på at fremhæve *sammenhænge* mellem en række delvis overlappende, men alligevel forskelligartede teoretiske tilgange, fremfor – som normalt – at fokusere på *modsætningerne* mellem samme. Det giver mulighed for udvikling af et helstøbt og gennemreflekteret teoriapparat som grundlag for de føromtalt analyser af de forvaltningspolitiske reformer.

Det er, når det kommer til stykket, også disse teorier, som – i mangel af empirisk dokumentation – danner grundlag for *forfat-*

terens konklusioner vedrørende disse reformer (kap. 14.4-5). Med henvisning til Luhmann og Teubner m.fl. hedder det i afhandlingen (s. 512): «Vi kan ikke lenger bare bygge ut velfersstatlig og politisk styring og prioritering». I stedet må man forholde sig mere aktivt til de udfordringer, som skabes af specialiseringen, differentierede brugerkrav, teknologiudvikling og internationale markeder. Til det formål indgår de forvaltningsorganisatoriske reformer som et konstruktivt bidrag, i hvert fald fsv. som de «kan bidra til den nødvendige sammensatheten i reguleringsformene» (a.st.). Dette bliver forfatterens hovedkonklusion. Tilbage står nogle uafklarede problemer bl.a. mht. de normative rammer for den lokale virksomhed og mht. opbygning af lokale demokratiske strukturer.

Jeg er ikke uenig i denne konklusion, men jeg kunne nok have ønsket mig en noget stærkere betoning af de til dels *ideologiske* kræfters betydning for reformarbejdet, herunder ikke mindst deres negative betydning som en «bremseklo» for udvikling af de normative rammer for forvaltningens udvikling, som forfatteren selv så stærkt efterlyser. Her synes IJS at være fanget i et dilemma, når hun på den ene side vil fremstille den forvaltningspolitiske reformbølge i 1980'erne som uomgængelig – og fsv. uden forbindelse med ideologiske kræfter – og på den anden side også erkender, at der er «behov for en ideologikritisk lesing ... av utredningene om organisering» (s. 161) – et projekt, som hun også selv tager op med det resultat, at hun må konstatere, at der «forekomme tilfeller av sterkt argumenterende, retorisk og ideologisk språkbrug» i flere af de betænkninger mv., som danner grundlag for reformarbejdet (s. 529). Men i hvert fald i samfundsfilosofien er det nu efterhånden en udbredt antagelse, at 1980'ernes forvaltnings-

politiske reformer – der jo på ingen måde er et særnorsk fænomen – i høj grad har været påvirket af neoliberalistiske og -etatiske strømninger. Det havde naturligvis været ønskeligt, om også dette perspektiv på reformarbejdet havde været taget op.

5. Retsmetodiske implikationer:

Afhandlingen har også retsvidenskabelige implikationer i snævrere – retsdogmatisk og -metodisk – forstand. Her rejser forfatteren nogle meget vigtige spørgsmål om konsekvenserne af den beskrevne udvikling for retsanvendelsen og de retslige kontrolmuligheder (kap. 2 og 16). Retsdogmatikken er – som det hedder (s. 51) – traditionelt orienteret i forhold til at se på retten som et eget relativt selvstændigt system. Med en øget grad af formålsorientering og brug af skønsmæssige begreber, tilføjes lovgivningen og retsanvendelsen et betydeligt element af ubestemthed, som gør denne betragtningsmåde utilstrækkelig. Man kan ikke – i denne situation – alene forlade sig på de traditionelle retskilder. Hvad skal man f.eks. stille op med for- og efterarbejder, som er gennemsyret af retorisk og ideologisk argumentation, som mangler angivelse af væsentlig modhensyn, og /eller som skjuler uheldige sider eller problemer ved lovgivningen?

Konfronteret med en sådan lovgivningspraksis, der nu i stigende grad hører til dagens orden, må det overvejes, hvilke andre muligheder retsanvendelsen og retsteorien har for at finde fast grund under fødderne. Det kunne være ved inddragelse af samfundsvidenskabelig og anden relevant viden på det givne område, men vanskeligheden er – som forfatteren understreger – at vi ikke har “utviklet

klare eller konsensuelle regler for hvilke andre kilder som kan være relevante, hvordan de skal tolkes, og hvilken vægt de skal tillegges” (a.st.). Det er meget fortjenstfuldt, at disse spørgsmål tages op, og det virker også overbevisende, når forfatteren i sine videre analyser når frem til, at der ikke gives noget enkelt svar på, hvordan man kan forholde sig til de beskrevne problemer. Den retsdogmatiske virksomhed vil under sådanne forhold altid være behæftet med usikkerhed, og skal denne usikkerhed reduceres, er det uundgåeligt, at retsanvenderen og retsforskeren må ty til flere former for retsvidenskabelig analyse – først og fremmest rets sociologisk og retspolitisk analyse af de bagvedliggende beslutningsprocesser (s. 534 f).

Det er en betydelig udfordring, retsteorien hermed stilles overfor. Ikke mindst fordi usikkerheden i det tilgrundliggende retskildemateriale – som det også fremhæves i afhandlingen (s. 540) – kan medføre en øget politisering af de retslige og administrative beslutningsprocesser, samtidig med at det kan indebære at specielt de administrative processer blive mere lukkede og indforståede og dermed også vanskeligere at kontrollere for udenforstående. De retslige beslutningsprocesser i forvaltningen vil – som det siges (s. 541) – “ikke framstå som judicielle og subsumptionslogiske, men som administrative, mål-middel-orienterte og institusjonaliserede”. Dermed nedbrydes i realiteten skellet mellem det politiske, det administrative og det retslige med den virkning, at de rationalitetskrav, der traditionelt stilles til retsanvendelsen, “framstår som svekket” (a.st.). En stærk – og urovækkende – pointe, som ikke efterlader mange valgmuligheder for retsvidenskaben, hvis den skal forsøge at få nogen indflydelse på denne udvikling.

6. Afsluttende bemærkninger:

Forfatteren har ubestrideligt skrevet en vigtig afhandling om et vanskeligt håndterbart emne – vanskeligt på grund af de stadige ændringer, som pågår på området, og vanskeligt – ikke mindst – fordi det rummer et broget felt af problemer, som næsten kun kan analyseres tværvideenskabeligt. Afhandlingen rummer dertil mange gode takter, specielt omkring opsummeringen af den (rets-)teoretiske baggrundslitteratur, i påpegningen af de mulige faldgruber og mangler i de forvaltningspolitiske reformarbejde og mht. de retsvidenskabelige implikationer af de aktuelle udviklingstendenser. Og de grundlæggende synspunkter er jeg, som man vil forstå, i det store og hele enig i. Afhandlingen er dog heller uden svagheder. Den manglende empiriske dokumentation, og forfatterens heraf følgende «afhængighed» af et ofte – ensporet – kildemateriale, er allerede nævnt. Det samme er forfatterens manglende tilbøjelighed til selv at bidrage med en videre udvikling af (substantielle) teorier om forvaltningens (vel-færdsstatens) fremtidsmuligheder.

Hertil kan føjes, at afhandlingen nærmest er kemisk rensat for komparativt stof, hvilket i hvert fald på et område som det foreliggende forekommer bemærkelsesværdigt. Ikke mindst de forvaltningsretlige analyser kunne have været styrket gennem inddragelse af udenlandsk, specielt nyere nordisk retsteori, som efterhånden foreligger i rigt mål. I en noget anden boldgade må endvidere fremhæves, at afhandlingen som helhed er svært læsbar. Det skyldes ikke bare forfatterens lejlighedsvis noget omstændelige sprogbrug, men også – og måske først og fremmest – at fremstillingen er spækket med gentagelser, det være sig af faktuelle oplysninger, ind-

holdsmæssig argumentation og fremhævelse af pointer. Forfatteren er selv opmærksom på dette forhold, som hun tilskriver hensyntagen til, at der vil være flere typer af læsere til hendes arbejde (s. 39). Uanset det sympatiske i denne aspiration, bliver resultatet imidlertid let, at man kommer til at sætte sig mellem de berømte "to stole". I hvert fald kan man undervejs ved læsningen af hendes afhandling næsten føle, at «historien» om de norske forvaltningsreformer, som jo også skal fortælles – og på en måde, som kan fastholde læseren – næsten tabes på gulvet. Medvirkende hertil er også de utallige nuanceringer og forbehold, der optræder gennem hele afhandlingen, og som hen ad vejen kan gøre det vanskeligt at se, hvad forfatteren egentlig mener.

Disse svagheder til trods fremstår afhandlingen som helhed som et akademisk arbejde på et højt – tværvideenskabeligt – niveau, og som et arbejde, som der kun kan være al mulig grund til at ønske forfatteren tillykke med.

Forfatteroplysninger:

Carsten Henrichsen, lektor, dr. jur. ved Det retsvidenskabelige institut B, Københavns Universitet, med speciale i forvaltningsret og forvaltningslære (doktorafhandling: «Rets-sikkerhed og moderne forvaltning. En rets-politisk studie i samspillet mellem stat, forvaltning og borger», København 1997). *Outi*

Carl August Fleischer

Aktuell juridisk litteratur

STUDIER I FOLKERETT

I boken har Carl August Fleischer samlet en rekke arbeider om viktige folkerettslige spørsmål, og supplert dem med en *Oppdatering og kommentar* som omfatter stoff som er kommet til i tiden fram til høsten 1997. Boken tar også opp meningsdannelse i folkeretten og risikoen for påvirkning gjennom desinformasjon og andre uakseptable metoder.

Kr298,-

UNIVERSITETS
FORLAGET

Kjøp boken i nærmeste
bokhandel eller på bestillingstlf.

: 22 42 54 50